

РОЗДІЛ III.

Сучасні етнокультурні процеси. Літопис

УДК 78.031:78.025.4]:78.071.2](477)"197/202"(045)
DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2023.18.294832>

Лариса Лукашенко

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5402-4177>
Кандидатка мистецтвознавства, наукова співробітниця ПНДЛМЕ,
доцентка кафедри музичної фольклористики
Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка
вул. Остапа Нижанківського, 5, Львів, Львівська область, 79000
Тел.: +380996534110; e-mail: larysa.lukashenko@gmail.com

РЕКОНСТРУКТИВНЕ ВИКОНАВСТВО ФОЛЬКЛОРУ В УКРАЇНІ: ЗАРОДЖЕННЯ, ПОСТУП, ЗДОБУТКИ (З КІНЦЯ 1970-Х ДО СЬОГОДНІ)

У статті зроблено стислий огляд історії українського реконструктивного виконавства музичного фольклору від часу зародження цього феномену наприкінці 1970-х років до сьогодні. Висвітлено історичні та контекстуальні передумови виникнення нового напрямку в музичній культурі України, коротко схарактеризовано найвідоміші гурти-репрезентанти, а саме: час їх створення, імена ініціаторів, лідерів, напрями діяльності та особливості репертуару. Окремий розділ присвячено діяльності гуртів при вищих навчальних та позашкільних освітніх закладах. У підсумку окреслено особливості українського реконструктивного виконавства на сучасному етапі, загальну динаміку та можливі перспективи його розвитку.

Ключові слова: українська музична культура, історія етномузикології, музичний фольклоризм, реконструктивне виконавство, науково-етнографічні гурти.

Вступні зауваги

У попередніх випусках «Проблем етномузикології» було опубліковано аналітичний розгляд поступу української етномузикології на зламі ХХ–ХХІ століть Ірини Довгалюк та Ліни Добрянської, у якому детально висвітлено її сучасну історію та здобутки в різних дослідницьких напрямках (Довгалюк, Добрянська, 2021, 2022). Однак поза увагою дослідниць лишилася одна практична галузь, а саме – реконструкторсько-виконавська, яка, зародившись наприкінці 70-х років ХХ століття у фольклористичному середовищі, набула в наступні десятиліття значної популярності та суттєво доповнила науково-педагогічну діяльність фольклористів, а подекуди стала й основним професійним зацікавленням. Отож, пропонується розвідка певною мірою продовжує та доповнює огляд історії новітньої української етномузикології, оскільки її присвячено етнографічному або, іншими словами, реконструктивному виконавству¹. У його річищі вико-

навці намагаються відтворити народний твір якнайближче до першоджерела, тобто так, як його виконують у питомому середовищі².

Хоч історія українського реконструктивного виконавства налічує понад чотири десятиліття, проте, лишається майже недослідженою, що обґрунтовує **актуальність і наукову новизну** пропонованої студії. Частково це спричинено тим, що наукова дефініція та розмежування різноманітних явищ музичного фольклоризму (відповідно й особливий науковий інтерес до цього предмету) в Україні починають з'являтися лише у 80-х роках ХХ століття³. Зміни, що відбували-

² У роботі йтиметься лише про реконструкцію традиційного гуртового репертуару; тоді як професійна лірницька та кобзарська традиції розглядатися не будуть.

³ У радянських виданнях не вживався навіть сам термін «фольклоризм» (мабуть через співзвучність із терміном та загалом концепцією «folklorism»), що активно дискутувалися в закордонному науковому обігу в другій половині ХХ ст. (Šmidchens, 1999)); його вперше було вжито лиш у

¹ Англomовний відповідник «revival performance».

ся в суспільстві у зв'язку із застоєм, а згодом поступовим занепадом радянської імперії та появою зумовлених цим процесом критичних поглядів на домінуюче ідеологічно вмотивоване «шароварне» мистецтво, спонукало дослідників до осмислення співіснування у фольклорній культурі традиційних і новаційних форм. Це зумовило прицілну дослідницьку увагу до різноманітних проявів фольклоризму, їх класифікації та кореляції із традиційною музикою, що втілювалось у низці публікацій, які з'являлися переважно в періодиці того часу (Дей, 1980; Путилов, 1980; Грица, 1982, 1987, 1988; Єфремов, Пономаренко, 1989 та ін.). У статтях дискутувалися шляхи переходу традиційного фольклору в інший соціокультурний контекст і пов'язану із цим появу нової термінології, склад таких колективів, їх репертуар, напрями виконавських підходів тощо. Тим не менш, до сьогодні деякі дослідники народного виконавства в методологічному, а відповідно до цього й в інших ракурсах об'єднують різні прояви виконавського фольклоризму, розглядаючи професійний академічний, народний та навіть естрадний спів в одній площині (Шевченко, 2015; Карчова, 2016).

Етномузикологічні підходи виразно відділяють професійний спів від аматорського, вторинне виконавство від автентичного, більше того, виділяють кілька рівнів вторинного виконавства. Наприклад, Софія Грица вирізняла професійну реконструкцію, яка, на її думку, перебуває поміж автентичним і вторинним фольклором, вторинне (секундарне) виконавство та фольклоризм (це, на думку дослідниці, трансформована крізь авторську призму форма музики) (Грица, 2002, с. 210).

Богдан Луканюк усю неавтентичну творчість називає фольклоризмом та, відповідно до методів використання й засобів відтворення фольклору, розділяє різні його напрями: композиторський, аранжований, етнографічний (Луканюк, 2022, с. 34). Стосовно власне виконавства, то виконання народної пісні чи інструментального твору не традиційними носіями (етнофорами) вважають *вторинним виконавством*⁴, а засоби їх відтворення визначають, чи це *сценічне* або *аранжоване* вторинне виконавство⁵ («фольклоризм» у розумінні С. Грици), що дозволяє використовувати різного роду обробки й аранжування, непритаманні традиції, або ж це *етнографічне* виконання чи *реконструкція* фольклору, якнайбільш подібна до першоджерела (Луканюк, 2022, с. 33–40).

Вищевикладені зауваги стосуються головню контекстуально-методологічних питань, щодо власне об'єкту дослідження, слід зазначити, що наукових публікацій з історії українського реконструктивного виконавства фактично немає. Загальну інформацію про українських виконавців, котрі відтворюють

народну музику в автентичній манері, найбільше можна почерпнути з інтернет-джерел – переважно з електронних сторінок колективів, мас-медіа публікацій, інтерв'ю, деяких музичних сайтів тощо. Інформативні довідки про науково-етнографічні ансамблі, переважно авторства Олени Шевчук (2006), і викладену нею коротку історію діяльності відомих гуртів можна знайти в «Українській музичній енциклопедії» (2006–2023)⁶. Деякі віхи історії вторинного виконавства в окремих регіонах описали Галина Куришко (2009) та Віра Осадча (2009, 2014). Характеристиці діяльності гурту «Древо» та аналізу деяких творів у його виконанні присвячує кілька сторінок свого дисертаційного дослідження Юлія Карчова (2016, с. 155–162), також невелике повідомлення до ювілею «Древа» опубліковано в 14-му випуску «Проблем етномузикології» (Пеліна, 2019). Досліджуваний напрям фольклористичної діяльності у світлі україно-польських контактів частково висвітлено в роботі Олени Шевчук (2018). На конференції «Україна Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях», що відбулася в Національній музичній академії України (НМАУ) в листопаді 2022 року, Маргарита Скаженик (2022) виступила з доповіддю «Гурт “Древо” та його “паростки”: фольклористичні співочі гурти Києва (генеалогія)». Загальний огляд українського реконструктивного виконавства репрезентувала й авторка цього дослідження на цьогорічному 4-му Симпозіумі дослідників народної музики Слов'янського світу ІСТМ (Lukashenko, 2023), що є, мабуть, чи не єдиною на сьогодні узагальнюючою студією історії реконструктивного виконавства України. Окрім цього, деяку інформацію про колективи можна отримати з довідкових електронних видань, як офіційних, так і не конфіденційних («Енциклопедія сучасної України», Вікіпедія тощо). Проте, усі ці матеріали не складають достатньої **джерельної бази** для якісного дослідження, тому додатковим матеріалом для публікації послуговували особисті інтерв'ю з окремими представниками науково-етнографічних гуртів.

Метою цього дослідження є висвітлення передумов, історії зародження, напрямів розвитку, а також здобутків і перспектив сучасного українського реконструктивного виконавства. У процесі досягнення мети поставлено й виконано такі **завдання**: проаналізовано об'єктивні та суб'єктивні передумови появи реконструктивного виконавства та стан дослідження теми; прослідковано та описано історію діяльності науково-етнографічних гуртів у контексті осередків їх виникнення; зроблено спробу аналізу історичного й соціологічного аспектів досліджуваного явища та визначення перспектив його розвитку. Для цього застосовано фактографічний, фактологічний, аналітичний, синхронно- та діахронно-порівняльний **методи**, які виявляють спадкоємність, взаємну обумовленість процесів, а також дають змогу передбачити імовірні майбутні перспективи та напрями розвитку досліджуваного явища.

1978 році в 9 томі «Короткої літературної енциклопедії» (Садовенко, 2016, с. 69).

⁴ Що ніяк не означає форму другорядну або несправжню; цей термін характеризує явище винятково у стосунку до традиційного або, іншими словами, первинного фольклору.

⁵ Деякі фахівці для означення цієї форми виконавського фольклоризму користуються терміном «стилізація» (Сінельнікова, Сінельніков, 2021, с. 378; Бреславець, 2014, с. 44).

⁶ Це видання, що триває: на сьогодні видано 1–6 томи (до літери «С»).

Зародження та становлення українського реконструктивного виконавства

Ідея виконання народної музики в її «первозданному» вигляді виникла в середовищі українських дослідників традиційної музики в кінці 1970-х років та була зумовлена комплексом чинників. Важливою передумовою зародження реконструктивного виконавства була значна активізація експедиційної роботи, що суттєво полегшилася з початком застосування портативних магнітофонів. Першою чергою, новому якісному поштовху в дослідженнях народної музики сприяло поповнення існуючих колекцій великою кількістю нових фольклорних записів. Цього часу створено фундаментальні праці В. Гошовського, С. Грици, О. Правдюка, М. Гордійчука, популяризується народна творчість, зокрема завдяки радіопередачі «Золоті ключі» за участю С. Грици, утворено фольклористичну секцію при Спілці Композиторів України, відбувся 9-й Міжнародний з'їзд славістів (Київ, 1983), поживилася дослідницька та фольклористично-педагогічна діяльність тощо (Іваницький, 1997, с. 92–96; Карчова, 2016, с. 37–38).

1 – гурт «Древо», грудень 2019. Концерт до 40-річчя діяльності у Національній філармонії. Фото О. Коробова

У сусідній Росії на той час уже кілька років існував фольклорний ансамбль під орудою дослідника народної музики Дмитрія Покровського (заснований 1973 року). Ансамбль Покровського був одним із перших небагатьох репрезентантів реконструктивного виконавства – напряду, що зародився в 1960-х роках в тодішньому Радянському Союзі⁷. У другій половині 1970-х цей ансамбль кілька разів концертував у Києві. За словами одного із засновників, а згодом лідера фольклорного гурту «Древо» Євгена Єфремова, виступи ансамблю Покровського супроводжувалися неабияким ажіотажем: концертні зали були переповнені, а враження від концертів гаряче обговорювалися в мистецьких колах. Виступи цього колективу надзви-

чайно вразили як самого Є. Єфремова, так і інших майбутніх учасників «Древа» (фото 1), і саме ці враження, разом із безпосередніми враженнями від експедицій, спонукали його до ідеї створення подібного ансамблю в Україні, власне, у Києві (Інтерв'ю з Єфремовим).

Задум Є. Єфремова незабаром було втілено: колектив розпочав співати й постійно репетирувати з вересня 1979 року. Його ініціатори та засновники – фольклористка (тоді студентка Київської державної консерваторії (КДК)) Валентина Пономаренко та етномузиколог Євген Єфремов – зустрілися в одній із фольклорних експедицій⁸, де ідею створення гурту, який би відтворював народні пісні в автентичній манері, було гаряче підтримано⁹. Згодом запросили ще кількох осіб, щоби спробувати відтворити пісні, записані від автентичних співаків, більшим ансамблем. Спроба виявилася успішною: Є. Єфремов, котрий обожнював співати з дитинства, володів винятковим тембром голосу та вже був на той час молодим дослідником, аспірантом Ігоря Мацієвського, став лідером колективу. Учасники «Древа» дуже скрупульозно ставилися до відтворення традиційного репертуару: деталь-

но аналізували записи, «шукали» тембри, працювали над удосконаленням діалектної фонетики. Репертуар обрали на основі двох контрастних стилів – Київського Полісся, яке досліджував Є. Єфремов, та Полтавщини, із традицій якої зосередилися, в основному, на репертуарі зі знаменитого села Крячківка, вивченням якого серйозно займалася В. Пономаренко (керівником її дипломної роботи був фольклорист Володимир Матвієнко, який неодноразово відряджав до Крячківки студентські експедиції).

Підхід до вибору репертуару на основі двох відмінних стилів був підтриманий науковим керівником Є. Єфремова І. Мацієвським¹⁰ (Інтерв'ю з Єфремовим; 3 історії «Древа»).

⁸ Регулярні експедиційні виїзди були започатковані з 1971 року викладачем КДК В. Матвієнком, як щорічна студентська польова практика (Довгалюк, Добрянська, 2021, с. 7).

⁹ На виникнення ідеї створення першого етнографічного гурту значно вплинули й неймовірні враження від експедиційної роботи, особливо романтичних вечорів, на яких витворювалася музична аура, що полонила серця й душі молодих дослідників (Лукашенко, 2020).

¹⁰ Саме того часу І. Мацієвський створив у Ленінграді «Камерний експериментальний фольклорний ансамбль», який виконував музику різних етносів: гуцульські співанки, литовські сутартінес, пісні казаків Забайкалля, грузинське багатоголосся, інструментальну гармошкову традицію Псковщини тощо. Такий різноплановий репертуар було обрано для того, щоб зосередитися головню на контрастних стилістичних ознаках різних етнічних традицій (3 історії «Древа»).

⁷ Першим колективом подібного спрямування був московський ансамбль під орудою В. Щурова (Шевчук, 2006, с. 69).

Наприкінці 1979 року ансамбль отримав від російського етномузикознавця Едуарда Алексеева запрошення взяти участь у звітній сесії Всесоюзної Фольклорної Комісії при Союзі Композиторів СРСР¹¹. Саме на цій події відбувся перший виступ «Древа» в грудні 1979 року в Будинку Творчості композиторів у селищі Репіно під Ленінградом. Виступ був дуже успішним¹². Згодом учасники колективу зустрілися з керівником і учасниками ансамблю Покровського вже як із колегами та виявили, що обидва колективи використовують подібні методики реконструкції автентичного співу в аспектах дихання, звуковидобування, артикуляції тощо (Інтерв'ю з Єфремовим).

У 1980-х – на початку 1990-х років виконавські гурти етнографічного спрямування почали виникати й в інших містах України. Так, 1983 року за ініціативи Віри Осадчої у Харкові виник гурт «Слобожани», спершу – як гурток зацікавлених співом людей, згодом співаки-любители змінили свою стратегію та почали ставитися до відтворення традиційної музики як професіонали. За деякий час було змінено назву, і колектив став відомим під назвою «Муравський шлях» (фото 2, нині його лідеркою є Галина Лук'янець). Після зміни стратегічного курсу учасники критично переглянули репертуар і зосередилися на вивченні та відтворенні пісенного фольклору, народних обрядів, традиційної ансамблевої музики і танців Східної України (переважно Слобожанщини). До складу гурту входили фольклористи-дослідники, студенти, а також пересічні любители народної музики, також залучені до дослідництва. Напрямок діяльності цього гурту було означено як «дослідницько-виконавський», що вказує на науковий підхід до реконструкції та виконання автентичної музики. У його репертуарі – унікальні календарно-обрядові та весільні наспіви, колискові й дитячі пісні та ігри, а також звичайні ліричні, козацькі, солдатські та інші пісні, інструментальні награвання та фрагменти народних обрядів («Муравський шлях», гурт).

2 – гурт «Муравський Шлях», 1990-ті. Афіша.
На передньому плані – Галина Лук'янець та Віра Осадча

¹¹ Ці сесії, що відбувалися тоді щороку, було організовано для того, щоб фольклористи кожної тодішньої республіки прозвітували про свою пошукову та наукову роботу.

¹² На той час у Ленінграді, окрім згаданого ансамблю І. Мацієвського, функціонував ще один фольклорний колектив – під керівництвом Анатолія Мехнецова (у Ленінградській консерваторії). Учасники обох гуртів одразу ж визнали «Древо» їхнім побратимом (З історії «Древа»).

1990 року за ініціативою випускника Рівненського інституту культури Юрія Кондратенка у Львові було створено фольклорний гурт «Родовід» (фото 3), який уперше на Західній Україні почав виконувати народні пісні в манері, максимально наближеній до автентичної. Спочатку репертуар колективу склали експедиційні записи, зроблені Ю. Кондратенком на Галичині, пізніше його було доповнено творами в записах Володимира Гошовського, Євстахія Дюдюка та піснями з родинних сіл самих учасниць гурту.

Отож, репертуар «Родоводу» склали обрядові твори з Бойківщини, Надсяння та Опілля: колядки, щедрівки, гаївки, ранцівки, весільні, рідкісні трудові ладканки до худоби, вівкання, гоєкання а також чимало звичайних балад і ліричних пісень.

3 – гурт «Родовід», 2021. <https://www.facebook.com/rodovidgroup>

«Родовід» є унікальним явищем в історії українського реконструктивного виконавства (яке протягом усієї історії розвитку переважно було пов'язане з фольклористичним середовищем) – насамперед тому, що його учасниці не є фольклористками та аж ніяк не причетні до науки. Виконавську достовірність зумовила інша особливість: дві з трьох учасниць колективу, а саме, Оксана Осташевська та Іванна Шевчук виростили на Бойківщині, де перейняли традиційний репертуар та стали його автентичними носійками. Очільниця Лариса Редько – львів'янка лише в другому поколінні (її родина переселена із села Дуньковичі, що в 12-ти км. від Перемишля), і саме її мама була першим критиком і суддею пісень із Надсяння, співачих «Родоводом».

Не зважаючи на факт, що жодна з учасниць не мала спеціальної освіти, до виконання пісень із різних місцевостей (наприклад, Опілля) учасниці поставились як справжні реконструкторки: виїздили у фольклорні експедиції, переймаючи репертуар безпосередньо з усних традиційних співачок, робили аудіозаписи, а потім уважно та прискіпливо прослуховували й аналізували матеріал та експериментували з його відтворенням. Отож, гурт «Родовід» насправді можна означити як автентично-реконструкторський (Лукашенко, 2021).

Першим українським етнографічним інструментальним гуртом став «Надобридень» (фото 4, 5). Його створено в 1992 році в Києві за ініціативи етноорганолога Михайла Хая при кафедрі музичної фольклористики Київської консерваторії (з 1995 – НМАУ) імені П. Чайковського. Більшість учасників цього колективу – випускники цього вишу. Склад інструментів

відповідав традиціям української народної інструментально-гуртової гри, зокрема трійстих музик: перша скрипка, друга скрипка, бурдонові цимбали, бас,

4 – гурт «Надобридень», 2010-ті. Крайній справа – Михайло Хай. Зі сторінки «Надобридень» у Фейсбуку.
https://www.facebook.com/photo?fbid=202512615443801&set=pb.100070551900934.-2207520000&locale=uk_UA

5 – гурт «Надобридень» грає на весіллі. 14 жовтня 2007

ліра, бубон, бухало, решітко, спів. Капела презентувала традиційний інструментальний репертуар із багатьох регіонів України, згромаджений у фольклорних експедиціях: обрядові весільні твори, марші, коломийки з Бойківщини, «гуцулки» з Гуцульщини, «паходи» з Волині, марші й козачки з Полісся; гопаки, марші й польки з Наддніпрянщини, Полтавщини, Поділля («Надобридень», гурт).

Отож, від кінця 1970-х до початку 1990-х років науково-етнографічні гурти виникли в кількох містах України: у столиці Києві, на сході в Харкові та на заході у Львові. Кожний гурт відтворював традиційний репертуар, переважно, з певної обраної території, записуючи матеріал у фольклорних експедиціях, старанно аналізував та виконував народні твори в стилістиці, притаманній обраній території. Більшість колективів виникла внаслідок особистої ініціативи їх організаторів, переважно фольклористів, котрі виявили прагнення вивчати народну музику не тільки як науковці-теоретики, а й як виконавці-практики. Важливу мотиваційну роль у процесі зародження та становлення етнографічного виконавства відігравав естетичний аспект. За словами співаків, один раз відчув-

ши емоції під час гуртового виконання народної музики, вони вже не могли від неї відмовитися, і це стало важливою частиною подальшого професійного та творчого життя.

Гурти «другої хвилі», регіональні осередки

Початок 1990-х років ознаменувався подією епохального значення – крахом радянської імперії та становленням України як самостійної держави. Зміна ідеологічних преференцій зумовила грандіозні реформи, спрямовані на національні орієнтири в освітньому процесі, сфері науки та культури. Велика увага приділялася музично-фольклористичній науці, а саме, у 1991–1992 роках при музичних вишах (консерваторіях) у Києві та Львові було створено науково-дослідні лабораторії музичної етнології; у грудні 1992 року проф. Б. Луканюк ініціював, започаткував та очолив першу в Східній Європі кафедру музичної фольклористики, а 1993 року відкрив окремий відділ етномузикології. 1993 року кафедра музичної фольклористики запрацювала й у Київській консерваторії. 1991 року реформи відбулися й на кафедрі народного хорового співу Київського державного інституту культури (КДІК, з 1995 – Київський національний університет культури і мистецтв (КНУКіМ)), яка тоді відкрила нові кваліфікації: «Диригент народного хору», «Виконавець народних пісень», «Фольклорист». 1991 року нову кафедру – українського народного співу – було засновано в Харківському державному інституті культури (нині Харківська державна академія культури (ХДАК)); а 1992 почала діяти Лабораторія фольклору Харківського обласного центру народної творчості (нині Лабораторія досліджень нематеріальної культурної спадщини Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва). Значні реформи відбулися й в інших регіональних вишах музичної та мистецької освіти, обласних центрах народної творчості та мистецьких закладах (Довгалюк, Добрянська, 2021, с. 7–14).

Падіння «залізної завіси» допомогло розширенню міжнародної співпраці, що мало важливе значення для становлення національної культури. Започатковано міжнародні організації та фундації, що активно функціонували і сприяли успішному розвитку реконструктивного виконавства в Україні та поза її межами.

Непересічний внесок у становлення та розвиток українського реконструктивного виконавства зробила польська фундація «Музика кресів», основні цілі якої полягали у всебічному дослідженні традиційної культури етнічних, насамперед польсько-українських погранич, і яка об'єднала зусилля польських та українських дослідників традиційної музики у різних напрямках. Фундація почала активно діяти 1991 року відповідно до спеціально розробленої програми, яка передбачала щорічні Міжнародні фестивалі (за участю первинних і вторинних гуртів), наукові семінари, польові експедиції, майстеркласи з автентичного співу тощо. До співпраці, окрім українських науковців, було запрошено й низку етнографічних гуртів: «Древо», «Родовід», «Джерело» (Рівне); зокрема, гурт «Древо почав співпрацювати з фундацією постійно. Згодом до програми долучилися й інші українські гурти: «Гілка»

(Кіровоград), «Муравський шлях» і «Гільце» (Харків), а також автентичні виконавці. Участь у програмах фундації сприяла розширенню знань та досвіду українських виконавців, надзвичайно захоплювала, мотивувала активізувати діяльність, вдосконалювати мистецтво співу та поповнювати репертуар. Успішна діяльність «Музики кресів» спричинила зародження реконструктивного виконавства в Польщі та утворення низки гуртів, які виконували польську та українську музику¹³ (Шевчук, 2018, с. 29–32).

Важливе значення для розвитку української культури мала діяльність українсько-канадського спільного підприємства «Кобза», що активно діяло в 1989–1992 роках у сфері музичної індустрії. Існували відділи української музики різних напрямів, у тому числі фольклору, та перша недержавна студія звукозапису, яка видавала, серед інших, записи традиційної музики. «Кобза» підтримувала також творчі проекти, організацію фольклорних експедицій, музичних фестивалів, концертів (у тому числі гурту «Древо», кобзаря М. Будника, лірника М. Хая та ін.)¹⁴ (Калениченко, 2008).

Отож, ці важливі для розвитку української фольклористичної діяльності події, разом з успішною мистецькою практикою гуртів-піонерів реконструктивного виконавства, стали натхненним прикладом для створення низки колективів наступної, «другої хвилі». Засновниками нових колективів нерідко ставали учасники перших гуртів або ж їхні учні. Так формується певні спадкоємні зв'язки, тенденції, зароджуються регіональні осередки.

Від того часу до сьогодні найактивнішим і найчисельніше представленим центром реконструкції фольклору, безумовно, є Київ. Саме в Києві з кінця 1980-х один за одним починали виникати гурти, багато з яких було ініційовано учасниками «Древа». Приміром, однією із перших таких ініціаторок стала Ганна Коропніченко, засновниця фольклорного гурту «Отава», який уперше заявив про себе 1989 року та був спочатку афілійований при одній із музичних шкіл. Утім, за кілька років його склад суттєво поповнили зацікавлені студенти КДІК (нині – КНУКіМ) та інших вишів столиці. Джерельною базою для роботи «Отави» стала територія Середньої Наддніпрянщини (головно Київщини), народномузичний репертуар якої Г. Коропніченко досліджувала як науковиця. Перевагу надавали насамперед вивченню та виконанню давнього обрядового пласту фольклору (Скаченко та ін., 2013, с. 38–39).

Київська етномузикологиня та учасниця «Древа» Ірина Клименко навесні 1993 року організувала гурт автентичного співу «Володар», маючи на меті реставрувати й репрезентувати стародавні пісні та обряди Західного й Середнього Полісся (фото 6). Від 2003 року до сьогодні лідеркою гурту є Маргарита Скаженник – учениця І. Клименко, активна дослідниця фольк-

6 – гурт «Володар». Перший склад, 1996 рік
лору Середньополіського регіону¹⁵. Виконувані пісні та обряди було записано у фольклорно-етнографічних експедиціях особисто очільницями та учасниками колективу. Оновлення складу ансамблю та розширення експедиційних горизонтів (за участю усіх співаків гурту, фото 6 на форзаці) значно збагатили жанрову та регіональну палітру пісенного репертуару «Володаря», хоча його «родзинкою» залишається відтворення особливої польської манери співу (Клименко, Шевчук, 2006; Володар, гурт).

Ансамбль «Божичі», створений у січні 1999 року, можна назвати не лише фольклорним гуртом, а й багатограним проектом із дослідження, реставрації та відтворення українського фольклору. Частина його учасників – випускники кафедр фольклору НМАУ та КНУКіМ. «Божичі» зосередили дослідницьку увагу на території Подніпров'я, насамперед Лівобережного. Їх репертуар, записаний у численних фольклорних експедиціях (особливістю яких, зазвичай, було пересування на байдарках), охоплює більшість областей України, складається з вокальної, інструментальної та вокально-інструментальної музики. Вокальну частину репертуару становлять традиційні обрядові (календарні й сімейні), вуличні, застольні, протяжні й жартівливі пісні, народні псалми та інші твори. Інструментальну частину репертуару складають танці, виконані на старовинній гармоні-венці, скрипці та бубні або барабані з тарілкою. Особливу увагу колектив спрямовує на прискіпливе дослідження виконавсько-стильових особливостей, одним із методів якого є спільне музикування з традиційними виконавцями. 2005 року «Божичі» заснували «Школу традиційного народного танцю», у репертуарі якої близько 70 танців, перейнятих безпосередньо в носіїв

¹³ «Z drogi» у Варшаві (керівниця Ягна Кніттель), в Любліні гурт під орудою Яна Бернада, у 2000-х – «Селюки» в Любліні (соліст «Древа» Роман Єненко), «Дичка» (солістка «Древа» Тетяна Сопілка), «Море пісні» (учасник «Древа» Юрій Пастушенко) та інші.

¹⁴ Власне, завдяки підтримці «Кобзи» було започатковано львівський гурт «Родовід».

¹⁵ Натомість І. Клименко ініційувала ще два гурти – «Гуртопавці», 2003 (див. нижче) та, пізніше, групу із жартівливою назвою «Бабський козачок» (2009), яка апелює до відповідного жанрового складу репертуару.

традиції. Засновником гурту є випускник НМАУ (класу М. Хая) Ілля Фетисов, сьогодні лідерами є він та його дружина Сусанна Карпенко, випускниця КНУКіМ («Божичі», гурт).

2000 року в Києві виник ще один вокально-інструментальний ансамбль традиційної музики – «Буття», заснований родиною Бутів, який став, певною мірою, паростком «Надобридень»¹⁶. Ще з 1997 його учасники активно проводили експедиційну діяльність, збираючи репертуар у фольклорних експедиціях різними регіонами України. Колектив зосередив увагу на інструментальній і танцювальній музиці (ритуальні награвання, танці, пісні, приспівки тощо), хоча в його репертуарі є й пісні (обрядові та звичайні), які виконують із супроводом та а саррелла. Інструментарій: дві скрипки, бас, цимбали, сопілка, бандура, зозулиця, окарина, бухало, бубен, ріг, вокальний мішаний ансамбль. Гурт організовує також інтерактивні дійства: майстеркласи танцю, співу, гри на інструментах, обрядодій, традиційних ремесел («Буття», гурт). Цікавим є факт, що з усіх учасників колективу лиш Олег Бут є за освітою професійним музикантом, фольклористом, випускником НМАУ (писав дипломну роботу під керівництвом М. Хая), натомість активну музично-фольклористичну роботу проводить весь гурт. Його особливістю є перевага власної інтерпретації творів – як сказано на їхньому сайті, «ми <...> виконуємо музику, яку любимо, та так, як її відчуваємо, досліджуючи принцип існування та побуту [музики – Л. Л.], а не конкретні ноти окремого зразка» («Буття», гурт).

2008 року виник гурт «Михайлове чудо» (фото 7), ініціаторкою й лідеркою якого стала випускниця НМАУ, етномузикологиня Ірина Данилейко, учениця Олени Гончаренко (Суми) та І. Клименко, активна дослідниця традиційної музичної культури Чернігівського терену. Тож, природно, що репертуар ансамблю склали пісні, записані його учасницями на Чернігівщині («Михайлове чудо», гурт).

7 – гурт «Михайлове Чудо», липень, 2020. фото зі сторінки у Фейсбуку https://scontent.fiev7-3.fna.fbcdn.net/vt1.6435-9/109404908_280539933363223_2566099909695551707_n.jpg?stp=dst-jpg_s600x600&nc_cat=102&ccb=1-7&nc_sid=dd63ad&nc_ohc=E9KYRmyJTPUAX-sK2qD&nc_ht=scontent.fiev7-3.fna&oh=00_AfCkZ222ydePvsRchr880wbb6pf1XSCxQAv0MajCjLibTg&oe=65AC2664

Ще одним міцним осередком реконструктивного виконавства є *Кропивницький*. Засновницею напряму

в цьому місті (тоді Кіровоград) стала випускниця Київської консерваторії, у минулому теж учасниця «Древа» Ніна Керімова, яка наприкінці 1980-х створила гурт «Гілка» (Терещенко, 2021, с. 26). Пізніше до неї приєдналося подружжя етномузикологів – Олександр і Наталя Терещенки, що в 1990-х роках провели потужну експедиційну роботу на теренах між Дніпром і річкою Синюха з захопленням також прилеглих подільських районів. Тому в репертуарі «Гілки» відображено всю жанрову палітру регіону: обрядові та звичайні пісні, ігри, хороводи, танці. Після того, як Н. Керімова виїхала з України, Терещенки очолили групу, залучивши до співу студентів Кіровоградського музичного училища. Сьогодні ці дослідники-ентузіасты підтримують справу відродження старовинних народних пісень, виконуючи їх сімейним ансамблем під назвою «Дике поле» (1999). У репертуарі подружжя панують розлогі наддніпрянські ліричні пісні. Ті твори, що в експедиціях були озвучені старенькими людьми одногосно, вони реконструювали відповідно до місцевої багатоголосної традиції. У такий спосіб було врятовано від забуття особливо цінні для цього терену протяжні пісні (Клименко, 2019, с. 170). «Дике поле» – це «одночасно культурно-мистецьке об'єднання, науково-дослідна лабораторія, творча майстерня, неформальний навчальний заклад, а також велике коло добрих друзів»; кредо ансамблю – «збереження неповторного колориту місцевої традиції, <...> органічне живе засвоєння традиції, своєрідна спроба її наслідування» («Дике поле», гурт).

2001 року четверо випускників музичного училища, що навчалися фольклорному співу у подружжя Терещенків, стали виступати самостійно як гурт «Гуляйгород» (фото 8). Лідером групи став студент КНУКіМ Сергій Постольников, інші учасники навчалися в той час у НМАУ. Група продовжила польові обстеження й реставрацію музичного фольклору Середньої Наддніпрянщини (Черкащина, Полтавщина, Кіровоградщина). У їхньому репертуарі є обрядові й побутові пісні, а також інструментальна музика й танці. Гурт проводить майстеркласи традиційних танців у супроводі «троїстої музики» – дві скрипки, басаля та бубон («Гуляйгород», гурт).

8 – гурт «Гуляйгород», 2021, фото зі сторінки «Гуляйгород традиційний» у Фейсбуку <https://www.facebook.com/profile.php?id=100049877093389>

2011 року кіровоградські музиканти Світлана Концедалова та Олександр Полячок заснували гурт «Млинчик», що продовжив працювати з регіональними матеріалами (Зайцева, 2023).

¹⁶ Засновники гурту «Буття» брат і сестра Олег та Оксана Бути на початку 2000-х років грали в капелі «Надобридень» (див. Презентаційне відео капели «Надобридень»).

У Львові протягом понад десяти років чи не єдиним представником етнографічного виконавства був «Родовід». Гурти-послідовники почали з'являтися лише на початку 2000-х. Таких було створено декілька, проте проіснували вони недовго¹⁷.

Більш успішною стала діяльність гурту «Коралі» (фото 9, 10), який

9, 10 – гурт «Коралі», 2019, виступ перед військовими. Фото з домашнього архіву Л. Лукашенко

11 – Етноватага «Гуртоправці», 2006. З архіву І. Клименко

¹⁷ Це тріо «Три барви», що стало другим творчим проєктом ініціатора «Родоводу» Юрія Кондратенка; дещо тривалішою була діяльність двох інших гуртів: «До схід сонця» та «Ружа трояка».

виник 2001 року та існує до сьогодні. Його ініціаторками стали співробітниці (на той час) відділу фольклористики Інституту народознавства НАНУ Лариса Лукашенко та Галина Похилевич. У репертуарі колективу низка обрядових і звичайних пісень із різних етнографічних регіонів України, також традиційні танці. Гурт фокусує свою діяльність на проведенні інтерактивних виступів, залучаючи глядачів до спільного дійства (Добровольська, 2021, с. 21–25).

У 2006 в колі студенток-фольклористок Львівського університету імені І. Франка виник гурт «Марвінок». Його репертуар спочатку запозичили з університетських навчальних матеріалів, згодом поступово розширили завдяки власним експедиціям та архівним матеріалам учасників, котрі виконують пісні різних жанрів з Полісся, Гуцульщини, Закарпаття, Волині. Від 2010-х років розпочалась активна співпраця «Марвінка» з Музеєм народної архітектури та побуту імені Климентія Шептицького «Шевченківський гай» у Львові, де «Марвінок» виступав майже на всіх подіях і святах (Добровольська, 2021, с. 25–26).

Львівський гурт «Миклухо-Маклай» репрезентує творчий експеримент, розпочатий у театральному середовищі, та має за мету відродити традиції українського чоловічого співу. Орієнтовною датою зародження колективу можна вважати 2012 рік, однак і до того часу його учасники збиралися різними складами та музикували «для себе». У репертуарі гурту переважно станові пісні – козацькі, стрілецькі, повстанські; а також канти та псалми, обрядові пісні здебільшого зимового приурочення; церковні наспіви тощо (Вишня, 2013).

Львів відомий також інструментальними ансамблями «Родинна капела» (під керівництвом Надії Кондратенко), який функціонував кілька років у 2000-х, та «Бойє» (при Бойківському товаристві), що активно провадить свою діяльність донині.

Протягом згаданої так званої «другої хвилі», що характеризується стрімкою появою та активною діяльністю нових гуртів, напрацьовано й досвід експериментальних проєктів. Так, об'єднання/етноватага «Гуртоправці» (фото 11) було ініційоване Іриною Клименко та Оленою Гончаренко із запрошенням до участі досвідчених співаків із груп «Буття», «Серпанок», «Гуляйгород» та кобзаря Тараса Компаніченка. Вони консолідували свої надбання у вивченні й виконанні народної музики різного походження: це й традиційний селянський спів, і репертуар народних професіоналів – мандрівних кобзарів і лірників, інструментальна музика, танці тощо. «Гуртоправці» реставрують в авторських театралізованих формах реліктові язичницькі жіночі ритуали Полісся; традиційне весілля Сіверщини, Полісся, Волині,

Підляшшия, Наддніпрянщини; виконують пісні різних жанрів з цих регіонів, а також псалми, канти, скрипкові награвання, побутові романи. Прем'єрні виступи «Гуртоправців» відбулися 2003 року на міжнародних фестивалях (у Базелі (Швейцарія), «Organum» у Сумах, «Baltuka» в Ризі (Латвійська Республіка), «Київська Русь» у Києві). Їх вистава «Адам і Єва» – цесового роду театр української традиційної музичної культури («Гуртоправці», гурт).

Фольклорні гурти при вищих навчальних та позашкільних мистецьких закладах

Загальна тенденція поживлення наукового та суспільного інтересу до традиційної музики протягом останньої чверті ХХ століття, коротко схарактеризована в першій частині статті, вочевидь вплинула й на появу фольклорних ансамблів етнографічного спрямування при навчальних та позашкільних мистецьких закладах. Специфіка таких гуртів дещо відрізняється від описаних вище, учасниками яких були переважно досвідчені фольклористи з вагомим багажем експедиційної та науково-пошукової роботи, великим слуховим досвідом, які ретельно відбирали матеріал та мали критичне ставлення до власної творчості.

Виконавські колективи при навчальних та позашкільних закладах формувалися здебільшого зі студентів (чи учасників молодшого покоління)¹⁸, які мали льний професійний досвід, а їхня участь у колективах була спрямована насамперед на навчальні чи виховні цілі, що мали бути узгоджені із нормативною документацією закладів. Ці гурти, як правило, однорідні за віковими параметрами (студентські, молодіжні, дитячі), їхній склад часто змінюється, а іноді й повністю оновлюється, вони підпорядковуються одному або кільком керівникам, котрі персонально відповідають за підбір репертуару, організацію репетицій, виступів, костюми й т. д. Однак, не зважаючи на це, виникнення й діяльність незалежних гуртів та гуртів, афілійованих при освітніх та інших закладах, були тісно пов'язані, позаяк учасники перших часто викладали та були керівниками студентських навчальних колективів, а талановиті студенти нерідко вже під час навчання долучалися до гуртів, охарактеризованих у першій частині пропонованої розвідки¹⁹. На жаль, не в кожному закладі, де вивчали народну музику, було створено гурти реконструктивного напрямку, проте кілька навчально-мистецьких осередків в Україні почали працювати в цьому руслі.

Осередки у Рівному

Одним із найбільших центрів за кількістю етнографічних гуртів при навчальних і мистецьких закла-

дах стало Рівне. Ідея першого студентського етнографічного гурту «**Барви Полісся**», який за рік було перейменовано на «**Горину**» (фото 12), виникає й реалізується 1979 року²⁰ в Рівненському державному інституті культури (РДІК), який того ж року було відкрито як окремий вуз²¹ (зараз – Рівненський державний гуманітарний університет (РДГУ)) (Куришко, 2009, с. 106). Організатором і керівником «Горини» протягом 20 років був завідувач секції народнохорового співу Василь Павлюк, а з 1999 ансамбль очолили його учні Людмила та Сергій Вострікови. Джерельним ресурсом для репертуару стали експедиційні записи, здійснені учасниками колективу на теренах Рівненського Полісся: обрядові й необрядові твори, інструментальна музика, народні ігри й танці та інші твори («Горина», гурт). Знаменно, що заснування «Горини» та, відповідно, потреба в новому матеріалі спонукали викладачів і студентів до започаткування практики регулярних експедиційних виїздів (Рибак, 2017, с. 106–107).

12 – гурт «Горина», фото зі сторінки у Фейсбуку, <https://www.facebook.com/photo/?fbid=748297557337198&set=a.469659188534371>

Згодом, 1986 року в цьому ж навчальному закладі з ініціативи Раїси Цапун та Івана Сінельнікова виник ще один колектив – «**Джерело**», який займався записом і виконанням традиційного народного пісенного й танцювального репертуару Середнього Полісся та Волині (Марчук, 2017).

У 1994 році у РДІК (нині – РДГУ) було створено студентський фольклорний гурт «**Волиняни**» (керівниця Людмила Гапон), котрий зосередився на дослідженні й відтворенні пісенної традиції Волині та Західного Полісся. За роки діяльності «Волинян» їхній репертуар збагатився на понад сто народновокальних творів різних жанрів, записаних учасниками й керівником у численних експедиціях; було відтворено низку календарних і сімейних обрядодій («Волиняни», гурт).

¹⁸ За деякими винятками, як, наприклад, гурт «Сільська музика», учасниками якого є досвідчені фольклористи та виконавці традиційної музики.

¹⁹ Хоча виконавський аналіз не фігурує серед завдань цієї студії, слід додати, що студентські гурти за якістю відтворення а іноді й за підходами та методами роботи не завжди відповідають реконструктивному статусу, що послужило додатковим аргументом для виокремлення цієї інформації в окремий параграф.

²⁰ Паралельно із заснуванням «Древа». Ця ініціатива ймовірно була інспірована концертом у Рівному в 1978 році студентського фольклорного колективу московського музично-педагогічного інституту ім. Гнесіних та зустріччю Василя Павлюка із його керівницею Наталією Калугіною (Куришко, 2009, с. 106).

²¹ До того часу заклад функціонував як філіал Київського державного інституту культури (КДІК).

У 1980-х роках починання РДК підхопив Етнокультурний центр Рівненського міського палацу дітей та молоді, де 1983 було засновано молодіжний фольклорний гурт «Веснянка» (фото 13). Він органічно доповнює експедиційно-пошукову, дослідницьку, видавничу діяльність центру реконструкцією й відтворенням поліського автентичного співу та грою на традиційних музичних інструментах. У репертуарі «Веснянки» об'єднані позаобрядові твори, побутові танці та інструментальна музика Рівненського Полісся. Керівниця колективу Ірина Сливчук опікується ще одним – дитячим – гуртом «Весняночка», створеним чотири роки по тому, у 1987 році. «Весняночка» теж співає поліський репертуар: дитячий, чи дорослий, адаптований до дитячого виконання («Весняночка», гурт).

13 – гурт «Веснянка», <http://libr.rv.ua/ua/virt/242/>

2003 року в цьому ж закладі виник гурт «Сільська музика», учасниками якого є працівники Етнокультурного центру, керівники фольклорних гуртів міста Рівного, фольклористи та етнографи. Колектив старається відтворити традиційну поліську манеру співу та регіональну інструментальну традицію, реставрує давні звичаї та обряди. Репертуар «Сільської музики» сформовано на основі матеріалів, записаних керівниками й учасниками колективу у фольклорних експедиціях на Рівненському Поліссі («Сільська музика», гурт).

Осередки у Києві

У Києві одним з осередків студентських етнографічних гуртів стає КДК (з 1997 – КНУКіМ). Активну роль в організації його студентських колективів відігравали викладачі – учасники «Древа». Наприклад, Олена Шевчук, викладачка КДК, однією з перших стала засновницею в 1989 році студентського фольклорного ансамблю кафедри фольклористики²², який з різними складами учасників проіснував до 1995 року. Джерельним ресурсом його репертуару слугували переважно матеріали літньої фольклорної практики студентів, яку проводили на теренах Київщини (Скаченко та ін., 2013, с. 39–42).

У 1991 році при тій самій кафедрі КДК виник широко відомий сьогодні студентський фольклорний ан-

самбль «Крालиця». Його ініціатором став один із фундаторів рівненського «Джерела» Іван Сінельников, котрий на початку 1990-х змінив місце проживання й почав працювати у Києві. Гурт «Крालиця» став навчальною лабораторією для майбутніх керівників фольклорних колективів. Склад ансамблю до сьогодні є змінним: щороку до вишу вступають нові студенти, з якими доводиться розпочинати роботу практично з нуля: від прослуховування записів, оволодіння манерою виконання тощо (Скаченко та ін., 2013, с. 42–46).

1997 року на кафедрі фольклору та етнології КНУКіМ викладачка-етноінструментознавиця Раїса Гусак стала керівницею створеного нею студентського інструментального гурту «Весільні музики»²³. Їхній репертуар було почерпнуто з численних експедиційних записів із Закарпаття, цульщини, Прикарпаття, Буковини, Поділля, Полтавщини та інших регіонів (субрегіонів). Виконували й музику інших народів, що проживають в Україні. Традиційні інструменти, такі як басоля, бугай, дідик, дуда, телинка, окарина, ріжок та інші були запозичені з власної колекції керівниці Р. Гусак (Скаченко та ін., 2013, с. 48).

2001 року на кафедрі фольклористики, народного пісенного та інструментального виконавства КНУКіМ за ініціативи Ганни Коропніченко виник студентський ансамбль «Лукині роки»²⁴. Г. Коропніченко, як солістка «Древа», принесла в інститут особливі наукові підходи цього досвідченого гурта, запропонувавши студентам власні польові матеріали з Київської, Житомирської та Сумської областей та стимулюючи молодь до глибоко правдивого відтворення регіональних співочих стилів. Метою групи була популяризація автентичного співу. Після деякої перерви 2008 року викладачка повернулася до роботи в КНУКіМ на цій самій кафедрі та з новонабраних студентів організувала ансамбль «Многая лета»²⁵. За десяток років колектив вивчив і виконав близько сотні творів різних жанрів, записаних в експедиціях до різних регіонів України. Найулюбленішими жанрами керівниці гурту в останні роки стали псалми та старовинні церковні наспіви (Скаченко та ін., 2013, с. 50).

Іншим осередком навчання автентичному співу став Національний центр народної культури – музей Івана Гончара. Тут з 2010 року під керівництвом Мирослави Вертюк успішно діє дитячий фольклорний колектив «Орелі». Діти молодшого віку беруть участь у дитячих іграх і виставах, співають, вивчають традиційні танці та реконструюють старовинні обряди; особливу увагу приділяють збереженню традиційної манери гри на музичних інструментах («Орелі», гурт).

²³ Попередниками цього колективу було кілька студентських навчальних інструментальних ансамблів під різними назвами (Скаченко та ін., 2013, с. 47).

²⁴ Від 2004 року колектив короткий час очолювала випускниця КНУКіМ Олена Копейкіна.

²⁵ Є очевидною лідеркою за кількістю ініційованих студентських колективів.

Осередки у Харкові

У Харкові перший студентський експериментальний ансамбль – «Джерело Слобожанщини» – виник 1983 року під керівництвом Лариси Новикової у Харківському інституті мистецтв імені І. Котляревського, а перший його публічний виступ відбувся 1987 в Харківському лекторії на святкуванні 110-річчя з дня народження Г. Хоткевича. Змінюючи в 1988 назву на «Крокове коло», колектив десь десятиліття продовжував концертну діяльність. Із часом, після набуття цим закладом нового статусу (з 2011 – Харківський національний університет мистецтв (ХНУМ) імені І. Котляревського) напрям етнографічного виконавства в ньому було підтримано. Відтоді під керівництвом викладачки-етномузикологині Ірини Романюк успішно діяв фольклористичний гурт «Стежка» (фото 14), у якому брали участь студенти з різних факультетів. Репертуар «Стежки» складався переважно з експедиційних записів з теренів Слобожанщини, збережених в навчальній лабораторії фольклору ХНУМ («Стежка», гурт).

14– гурт «Стежка» <https://www.facebook.com/profile.php?id=100030790885510&sk=photos>

Народно-виконавська діяльність активізувалася також у Харківській державній академії культури (ХДАК), де 1991 року було відкрито кафедру народного співу та музичного фольклору, яку з 2001 очолює відома дослідниця фольклору Слобожанщини та виконавиця традиційної музики Віра Осадча. З ініціативи В. Осадчої на базі кафедри було створено лабораторію фольклору та архів народної музики Слобідської України, що став джерельним ресурсом навчально-методичного та репертуарного забезпечення навчального процесу. При кафедрі 1992 року було організовано студентський фольклорний ансамбль «Горлиця» під керівництвом [Алли Гуріної], згодом – інші колективи. За словами В. Осадчої, «за 18 років існування кафедри [1991–2009] <...> виступали 13 студентських гуртів», зокрема вже згадувана «Горлиця», ансамблі «Співаймо», «Гільце» (кер. В. Осадча), тріо «Барви», гурти «Фарби» (керівник – Г. Бреславець), «Свародичі», «Лада» (кер. О. Різник) та інші (Осадча, 2009, с. 80). На жаль, діяльність багатьох із цих колективів була тимчасовою. Зараз на базі Кафедри функціонують два фольклорні ансамблі: «Лада» (кер. В. Осипенко) та «Фарби» (кер. Г. Бреславець) (ХДАК).

Осередок у Сумах

1996 року в Сумах учасниця (на той час) «Древа» Олена Гончаренко заснувала фольклорний гурт «Серпанок» (фото 15 та на задньому форзаці), що сьогодні діє

при Сумському державному педагогічному університеті. Репертуар групи фокусується на традиційних співах північно-східних теренів України, переважно Сумщини, зібраних під час польової практики або віднайдених у фольклорних архівах («Серпанок», гурт).

15– гурт «Серпанок». Дівич-вечір. Жовтень 2011. Фото І. Клименко

Осередок у Хмельницькому

Ще одним осередком реконструктивного виконавства став Хмельницький, де з 1992 року під керівництвом фольклористки-викладачки Ірини Телюх²⁶ успішно функціонує молодіжний фольклорний гурт «Ладовиці» (фото 16). Після закінчення КДІК І. Телюх приїхала працювати до школи мистецтв Хмельницького і вже за кілька місяців за її ініціативою в школі відкрилося фольклорне відділення та виник дитячий етнографічний ансамбль («Ладовиці», гурт). Від 2014 він діє на базі громадської організації «Відродження традицій Поділля»; сьогодні об'єднує дітей та молодь віком від 5 до 30 років. Протягом понад 30-літньої діяльності «Ладовиці» методично збирають, опрацьовують і відтворюють музичний фольклор Наддністрянського Поділля. За цей час під проводом керівниці проведено десятки фольклорних експедицій у понад 60 населених пунктів Хмельницької, Чернівецької та Вінницької областей, зібрано понад тисячу зразків музичного фольклору різних жанрів. І. Телюх опікується ще одним дитячим фольклорним гуртом – «Ладосвіти» (у Хмельницькій школі мистецтв «Заріччя»), створеним 2012 року («Ладосвіти», гурт).

16– гурт «Ладовиці».

²⁶ Випускниця КНУКіМ, учениця Олени Шевчук.

На сьогодні основними осередками реконструктивного виконавства в освітніх закладах є РДГУ, КНУ-КиМ, ХДАК, музей Івана Гончара, Етнокультурний центр Рівненського міського палацу дітей та молоді, громадська організація «Відродження традицій Поділля» та інші. Учасники гуртів – студенти та молодь – активно долучаються до збирацької, дослідницької та наукової роботи, а після закінчення навчання потенційно спроможні продовжити реконструкторсько-виконавську діяльність у складі інших гуртів, або ж стати ініціаторами й засновниками нових колективів.

Наймолодші гурти та фольклористичні спілки

Протягом останніх десяти-п'ятнадцяти років зацікавленість музичним фольклором у багатьох осередках та на різних рівнях, як і в попередній період, зростає. Тому продовжують виникати численні нові фольклорні гурти й спілки, які не тільки займаються дослідженням і виконанням народної музики, а й працюють в інших популяризаторських та інтерактивних напрямках. Орієнтовно від середини 2010-х до сьогодні в Києві виникла низка колективів, котрі є вже третьою генерацією від започаткування напряму, тобто, це – учні учнів. Організаторами та учасниками нових гуртів стають переважно молоді люди, бажання яких виконувати традиційну музику сформувалося під впливом діяльності вже існуючих ансамблів. Освіту вони здебільшого здобували у вишах, де викладачами й керівниками студентських гуртів працювали досвідчені виконавці старшого покоління, або ж займалися в дитячих чи юнацьких гуртах при позашкільних мистецьких закладах.

До прикладу, в 2014 виник гурт «Королівна» за керівства Анастасії Колодюк, яка протягом студентських років у КНУКиМ була учасницею кількох етнографічних гуртів цього закладу²⁷. Після закінчення вишу відчула потребу продовжувати співати і, зустрівши приятельок, які підтримали ідею, ініціювала створення нового колективу, що обрав за мету дослідження та виконання традиційних наспівів і давніх обрядів Поділля та Волині (Гончарук, 2021).

У 2019 році виник молодіжний гурт «Щука-риба», певною мірою інспірований діяльністю дитячого гурту «Орелі», оскільки, за словами учасників, вони «росли у дворі Музею Івана Гончара: постійно ходили туди на події, танці, концерти. І так все закрутилося, <...> що це стало частиною життя» (Котович, 2022).

Дуже молодим, однак надзвичайно діяльним є гурт «Вільце» (фото на задньому форзаці), утворений у 2021 році, лідерки якого – Надія Ханіс, випускниця НМАУ та учениця Є. Єфремова й І. Клименко і Таня Осінь, випускниця КНУКиМ, учениця М. Скаженик та О. Коробова (Вільце, гурт). Цей факт є певною мірою символічним і виявляє ту успішну тенденцію, що справа, започаткована Є. Єфремовим і «Древом» майже півстоліття тому, сьогодні знаходить відгук у душах наймолодших послідовників та продовжує втілюватися в життя чудовими молодими та свіжими голосами.

²⁷ Це «Многая літа», «Кралиця» та «Горностай» під керівництвом Олексія Зайця (учасника «Древа»); історія останнього гурту була, на жаль, не тривалою.

Наймолодшими гуртами, мабуть, є дві львівські молодіжні інструментальні капели, що виникли протягом останнього року: «Д'гори» та «ГраїБери», ініційовані студентами й викладачами ЛНМА.

Нині набувають популярності також різноманітні спільноти та музично-фольклористичні спілки, які займаються переважно популяризацією народної музики. На сьогодні найактивнішою діяльністю вирізняється культурно-мистецьке об'єднання «Рись», яке виникло 2014 року. Спільнота проводить освітню діяльність у вигляді популяризаційно-наукових заходів, онлайн-публікацій лекцій про народну музику, подкастів, організує майстеркласи пісень, танців, гри на народних музичних інструментах (Рись). Цей проєкт розрахований на всіх бажаючих ознайомитися з традиційною музикою²⁸.

У 2017 у Львові виникає музична майстерня «Гурба» (фото 17), заснована етномузикологинями Анною Черноус та Христіною Попович. Спільнота орієнтована на популяризацію народної музики Галицького регіону: вони організують вокальні та інструментальні вечори для дітей та юнацтва, співочі зустрічі «Вечорниці», де всі охочі періодично збираються поспівати для себе, проводять інтерактивні тематичні заходи, пов'язані з опільським весіллям. Майстерня проводить також активну експедиційну діяльність, а зібрані матеріали використовуються для вивчення й відтворення музики та традицій (Добровольська, 2021, с. 26–28).

17 – музична майстерня «Гурба», анонс події

Ще одним реконструкторським осередком є танцювальна спільнота «Дриг», яка виникла в жовтні 2018 року дуже спонтанно: після літньої школи культурно-мистецької спільноти «Рись» її учасники так «запалилися» виконанням народної музики й танців, що вирішили продовжувати діяльність самостійно. Отож, уже п'ять років поспіль вони збираються кожної неділі щоби приємно провести час, танцюючи традиційні танці. За цей період спільнота здобула багато прихильників та постійних учасників танцювальних вечорів²⁹ (Добровольська, 2021, с. 28–29).

²⁸ Об'єднання «Рись» за напрямками діяльності є певною мірою реплікацією діяльності польської фундації «Музика кресів» (див вище), а саме: організує наукові семінари, лекції, майстеркласи, експедиції, школу традиційної музики тощо.

²⁹ 29 жовтня цього року на святкування свого п'ятиріччя «Дриг» запросив традиційну інструментальну капелу із с. Стратин Івано-Франківської області, з якою підтримує тісні контакти кілька років від першого знайомства в фольклорній експедиції ЛНУ ім. І. Франка.

Отож, останні півтора десятиліття характеризуються збільшенням числа інтерактивних напрямів діяльності, і не лише майстеркласів, що були популярними з 1990-х. Сьогодні багато колективів намагається знайти таку форму взаємодії з публікою, за якої глядачі могли б невимушено долучитися до дійства та бути його безпосередніми учасниками, тобто виконавцями й слухачами одночасно. Цього прагнуть насамперед молоді гурти. Зі слів одного з учасників гурту «Щука-риба» можна зрозуміти їхні прагнення: «...ми шукаємо інтерактивніші, ближчі формати. У нас це не майстерклас, не представлення колективу і його музичних досягнень, а ближче до якоїсь клубної сучасної культури, коли люди приходять, звучить музика, вони під неї відпочивають. <...> Це начебто оживлення тієї традиції в сучасному світі, у місті взагалі.» (Котович, 2022).

Отож, у розумінні молодого покоління традиційна музика, співи, танці поступово перестають бути мистецтвом для обраних, яким можуть займатися лише люди, що професійно досліджують фольклор. Музика, яка в питомому середовищі ніколи не співалася для слухача, а виконувала певну функцію (обслуговування обряду або ж задоволення естетичних потреб), частково вертається до своєї первісної функції. Вона починає культивуватися в середовищі зацікавлених людей, любителів, які в такий спосіб проводять своє дозвілля, насолоджуючись співом пісень, танцями чи інструментальною грою, та перестає бути винятково сценічним мистецтвом. Це свого роду «субкультура», ознаками представників якої часто є традиційний або стилізований «під етно» одяг, старовинні зачіски, відсутність макіяжу у дівчат, а найголовніше – ці молоді люди шанують традиційну культуру та стараються її відродити в тій чи іншій формі.

Висновки

Оглядаючи понад 40-річну історію українського реконструктивного виконавства, можна констатувати спадкоємний безперервний висхідний розвиток цього напрямку, що здобув чимало прихильників і послідовників та посів вагомe місце в українській музичній культурі. Виникнення й діяльність науково-етнографічних гуртів відбувалася паралельно в двох напрямках: 1) колективи, ініціаторами й учасниками яких були переважно досвідчені фольклористи й професійні музиканти, та 2) молодіжні та дитячі гурти при навчальних і позашкільних закладах. Однак, ці колективи були в постійній взаємодії завдяки тісній співпраці та спадкоємності. Аналізуючи їх історію, загалом можна окреслити три етапи, кожен з яких має свої особливості.

Етап зародження й становлення українського етнографічного виконавства тривав від кінця 1970-х до початку 1990-х років. Цього часу утворилися перші етнографічні гурти в різних містах України, що стали основою для подальшого розвитку напрямку. Паралельно з виникненням незалежних гуртів у 1979 розпочинається й історія навчальних студентських ансамблів при вишах і позашкільних закладах, що, вочевидь, була зумовлена тими ж історичними передумовами. Перші гурти стали як засновниками нового напрямку в українській культурі, так й взірцями вико-

навського підходу, методів та напрямків діяльності для продовжувачів реконструктивного виконавства в регіональних осередках, найбільшими з яких стали Київ, Харків, Рівне, Кропивницький, Львів.

Орієнтовно від початку 1990-х до кінця 2000-х в Україні виникає друга потужна хвиля реконструктивного виконавства, що характеризується як появою нових гуртів, так і значною активізацією існуючих. Звичайно, першість у цьому процесі впевнено утримує Київ, де знаходяться основні мистецькі осередки – це НМАУ, КНУКіМ та музей Івана Гончара, у яких працювала більшість реконструкторів-піонерів та навчалися їхні послідовники.

Окрім Києва, регіональними осередками реконструктивного виконавства стають Рівне (РНГУ, Етнокультурний центр Рівненського міського палацу дітей та молоді), Харків (ХДАК, ХНУМ), Кропивницький, Хмельницький (громадська організація «Відродження традицій Поділля»). Учасників молодіжних гуртів також було залучено до збирацької, дослідницької та наукової діяльності, вони здобувають досвід, необхідний для успішного продовження реконструкторсько-виконавської діяльності в майбутньому.

Більшість етнографічних гуртів продовжує традицію експедиційного дослідження та виконання репертуару певного етнографічного терену («Родовід», «Муравський шлях», «Ладовиці» та ін.), хоч окремі розширюють географію, залучаючи твори з різних, віддалених одна від одної місцевостей («Володар», «Божичі», «Буття»). Протягом цього двадцятиліття на новий щабель піднесено й концертну діяльність: реконструктивне виконавство стає в один ряд із наукою, супроводжуючи концертами різні наукові заходи та доповнюючи вивчення традиційної музики практичним шляхом. Цього часу реконструктивне виконавство набуває популярності та посідає рівноправне місце на великих сценах концертів, фестивалів, а також на радіо й телебаченні поряд з іншими напрямками музичної культури. Багато колективів почали практикувати інтерактивні методи діяльності, особливо танцювальні та співочі майстеркласи. З'являються різні види співпраці з театром, естрадними виконавцями, експериментальні проєкти («Гуртоправці»), у яких синхронно поєдналася творчість кількох колективів для комплексної реконструкції народної музики в сукупності жанрів та форм.

Протягом останніх півтора десятка років зацікавленість музичним фольклором у багатьох осередках та на різних рівнях, як і в попередній період, зростає, продовжує виникати чимало нових фольклорних гуртів і спілок, діяльність яких більше починає спрямовуватися на інтерактивні форми виступів. У той чи інший спосіб виконавці намагаються розширити коло учасників, залучених до музичного перформансу. Разом з тим, зберігається й професійна спадкоємність – у тому, що реконструктивним виконанням захоплюються юні випускники-фольклористи, котрі є вже третім поколінням виконавців-продовжувачів традицій, започаткованих гуртом «Древо», який вперше «продемонстрував світові традиційну сільську музику українців як повноцінне й самобутнє мистецьке явище...» (Іваницький, 2006, с. 654).

На фоні невпинного згасання питомої музичної культури живе звучання традиційної музики підхопили реконструктивні фольклорні гурти, котрі, на щастя, ще мали та мають можливість спілкуватися з живими

носіями та переймати традицію безпосередньо від них. Таким чином, музика усної традиції знайшла свої «уста» та продовжує звучати у живому виконанні.

Цитована література

- Бреславець, Г. (2014). Виконавська реконструкція фольклорного тексту в сучасному культурному вимірі. У кн.: Р. Дзвінка, Ю. Рибак. (Упоряд.). *Народна музика Волині та Полісся: Зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конф. до 35-річчя кафедри музичного фольклору та 200-річчя з дня народження Оскара Кольберга*, с. 42–45. Рівне. (2014, 31 жовтня – 1 листопада).
- Вишня, О. (2013). *Андрій Селецький про проект «Миклухо Маклай»* [інтерв'ю] [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://varianty.lviv.ua/12537-andrii-seletskiy-pro-proekt-myklukho-maklai>
- Гончарук, К. (2021). *Фольклорний гурт «Королівна» – про 7 років активного етнографічного та артистичного життя* [online audio]. Це класика. Радіо культура. Отримано 14.11.2023 з сайту: <http://www.nrcu.gov.ua/schedule/play-archive.html?periodItemID=2880886>
- Грица, С. (1982). Фольклорний процес у динаміці. *Музика*, № 1, 8–11.
- Грица, С. (1987). Відродження народнопісенних джерел. *Народна творчість та етнографія*, № 5, 73–75.
- Грица, С. (1988). За культуру музичної культури. *Музика*, № 1, 3–4.
- Грица, С. (2002). *Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки*. Київ-Тернопіль: «Астон», 236 с.
- Дей, О. (1980). Досягнення та перспективи розвитку сучасної української фольклористики. *Народна творчість та етнографія*, № 6, 11–19.
- Добровольська, О. (2021). *Етнографічний фольклоризм у Львові: історія, сучасний стан та перспективи*. (Дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного ступеня «Бакалавр»). Львів, 41 с.
- Довгалюк, І., Добрянська, Л. (2021). Етномузикологія України на зламі ХХ-ХХІ століть (1991-2021): осередки, педагогіка, документування. *Проблеми етномузикології*, 16, 5–23. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2021.16.249638>
- Довгалюк, І., Добрянська, Л. (2022). Етномузикологія України на зламі ХХ-ХХІ століть (1991–2022): наука, видання, конференції. *Проблеми етномузикології*, 17, 5–15. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2022.17.270892>
- Єфремов, Є., Пономаренко, В. (1989). Дослідження локальної народнопісенної традиції як основа діяльності вторинного фольклорного ансамблю. *Українське музикознавство*, 24, 3–16. Київ.
- Жужа, К. (2013). *Гурт «Ладовиці»: 20 років на сторожі пісенних традицій Поділля* [online]. Новини Хмельницького «С». Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://ye.ua/sypsilstvo/12500-Gurt-Ladovici-20-rokiv-na-storozhi-pisennih-tradiciy-Podillya-Unikalniy-folkloriiv-gurt.html>
- Зайцева, І. (2023). *«Митці Кіровоградщини»: у Кропивницькому стартував концертний проєкт* [online]. Гречка. Інформаційний портал Кіровоградщини. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://gre4ka.info/suspilstvo/73829-myttsi-kirovohradshchyny-u-kropyvnytskomu-startuvav-kontsertnyi-proiekt-foto/>
- З історії «Древа»* [online]. Древо. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://drevo.etnoua.info/vse/z-istorii-dreva/>
- Іваницький, А. (1997). *Українська музична фольклористика*. Київ: Заповіт, 392 с.
- Іваницький, А. (2006). «Древо». *Українська музична енциклопедія*, Т. 1, 653–654. Київ.
- Калениченко, А. (2008). «Кобза». *Українська музична енциклопедія*, Т. 2, 442. Київ.
- Карцова, Ю. (2016). *Українське народнопісенне виконавство в професійній музичній практиці останньої третини ХХ – початку ХХІ століть*. (Дис. на здоб. наук ст. канд. мист). Харків. 229 с.
- Клименко, І. (2019). На перший ювілей Олександра Терещенка. *Проблеми етномузикології*, 15, 170–172. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Клименко, І., Шевчук, О. (2006). «Володар». *Українська музична енциклопедія*, Т. 1, 409. Київ.
- Котович, С. (2022). *Степан і Софія, гурт «Шука-Риба»* [online]. Жителі Києва. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://www.zhyteli.org/post/stepan-i-sofia-shchuka-ryba>
- Куришко, Г. (2009). Зародження вторинного виконавства на Рівненщині. *Динаміка фольклорного виконавства: Матеріали науково-практичної конференції до 30-річчя кафедри музичного фольклору*, 103–107. Рівне.
- Лукашук, Б. (2022). *Курс музичного фольклору, Кн. 1: Лекції*. Львів: Сполом, 512 с.
- Лукашенко, Л. (2020). *Інтерв'ю з Євгеном Єфремовим* [машинопис].
- Лукашенко, Л. (2021). *Інтерв'ю з гуртом «Родовід»* [машинопис].
- Марчук, Л. (2017). *30-річний ювілей відсвяткував рівненський фольклорний ансамбль «Джерело»* [online]. RvNews. Всі новини Рівненщини. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://rvnews.rv.ua/post/view/30-richniy-yuviley-vidsvyatkuvav-rivnenskiy-fol-klorniy-ansambl-dzherelo->
- Осадча, В. (2009). *Форми виконавського втілення народнопісенної традиції а навчальних закладах Харкова. Динаміка фольклорного виконавства: Матеріали науково-практичної конференції до 30-річчя кафедри музичного фольклору*, 79–81. Рівне. (2009, 26–27 лютого).
- Осадча, В. (2014). Професійна підготовка співаків народного спрямування на методологічній основі української етномузикології. У кн.: Р. Дзвінка, Ю. Рибак (Упоряд.). *Народна музика Волині та Полісся: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції до 35-річчя кафедри музичного фольклору та 200-річчя з дня народження Оскара Кольберга*, с. 13–22. Рівне. (2014, 31 жовтня – 1 листопада).

- Пеліна, Г. (2019). Київському фольклорному гурту Древо – 40! *Проблеми етномузикології*, 14, 173. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Путилов, В. (1980). Фольклорна спадщина слов'ян: теоретичні аспекти і методи вивчення. *Народна творчість та етнографія*, 5, 11–16.
- Рибак, Ю. (2017). Фольклорні матеріали у фондах кафедри музичного фольклору Рівненського державного гуманітарного університету. *Вісник Львівського університету, Серія філологічна*, 66, 106–149. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Садовенко, С. (2016). Фольклоризм як явище художньої культури. *Культурологічна думка*, №10, 68–75 [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD10_Sadovenko.pdf
- Сінельнікова, В., Сінельніков, І. (2021). Сучасна українська фольклористика: методи і форми мистецької діяльності (практичний аспект). У кн.: *Сучасне українське музикознавство: від музичних артефактів до гуманістичних універсалій: Колективна монографія*, с. 374–395. Рига, Латвія: «Baltija Publishing». DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-072-8-19>
- Скаженник, М. (2022). Гурт «Древо» та його «паростки»: фольклористичні співочі гурти Києва (генеалогія). *Шоста міжнародна науково-практична конференція «Україна. Європа. Світ. Історія та імена в культурно-мистецьких рефлексіях». Секція етномузикології* [online video]. LEK ЛЕК Київська Лабораторія етномузикології. Youtube. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://youtu.be/ul4ZRfK5sCM>
- Скаченко, О., Сінельнікова, В., Ткаченко, В. (Уклад.). (2013). *Об'єднані любов'ю до української пісні: Біобібліографічний покажчик. 2 видання, перероблене та доповнене*. Київ. 244 с. [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://docplayer.net/60967142-Seriya-znamenni-dati-ukukim-ob-iednani-lyubov-yu-do-ukrayinskoyi-pisni.html>
- Скрипник, Н. (Ред.). (2006–2023). *Українська музична енциклопедія*. В 6-ти т. Київ: ІМФЕ ім. М. Рильського.
- Терещенко, О. (2021). Збирацький доробок Ніни Керімової. *Проблеми етномузикології*, 16, 24–41. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2021.16.249642>
- ХДАК. *Факультет музичного мистецтва* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://ic.ac.kharkov.ua/navchannya/mm/mm.html>
- Шевченко, Н. (2015). *Синтез співацьких манер в українській музиці кінця ХХ – початку ХХІ століть*. (Дис. ... канд. мист). Івано-Франківськ.
- Шевчук, О. (2006). Ансамблі науково-етнографічні. *Українська музична енциклопедія, Т. 1*, 69–70. Київ.
- Шевчук, О. (2018). Матеріали до дослідження польсько-українських зв'язків (фольклористика, етномузикологія). *Проблеми етномузикології*, 13, 7–57. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2018.13.145663>
- Lukashenko, L. (2023). Revival Folk Performance in the Modern Culture of Ukraine (from the late 1970s to the present). *4th Symposium of the ICTM Study Group on Music and Dance of the Slavic World*, 23. Prague.
- Šmidchens, G. (1999). Folklorism Revisited. *Journal of Folklore Research*, Vol. 36, No. 1 (Jan. – Apr., 1999), 51–70.
- Електронні ресурси**
- Божичі, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <http://www.bozhychi.com.ua/svit>
- Буття, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://buttiakyiv.wixsite.com/buttia>
- Веснянка, гурт* [online] (Отримано 14.11.2023 з сайту: <http://muzykapolesia.net/muzyk/451/name/%C2%AB%D0%92%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%8F%D0%BD%D0%BA%D0%B0%C2%BB+.html>
- Весняночка, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://new.pdm.org.ua/ethnic-center/#>
- Вільце, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://www.facebook.com/search/top?q=%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%86%D0%B5%20%2F%20viltse>
- Волиняни, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%8F%D0%BD%D0%B8_\(%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B1%D0%BB%D1%8C\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%8F%D0%BD%D0%B8_(%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B1%D0%BB%D1%8C))
- Володар, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://www.facebook.com/volodar.kyiv>
- Горина, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <http://muzykapolesia.net/muzyk/477/name/%E2%80%9EHoryna%E2%80%9D+.html>
- Гуляйгород, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <http://gulgorod.com/pro-hurt/>
- Гуртоправці, гурт* [online] Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://www.pisni.org.ua/persons/325.html>
- Дике поле, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <http://umka.com/ukr/singer/dyke-pole-group.html>
- Ладосвіти, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://www.kult.km.ua/GalleryKol/view/21>
- Михайлове чудо, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B5_%D1%87%D1%83%D0%B4%D0%BE_\(%D0%B3%D1%83%D1%80%D1%82\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B5_%D1%87%D1%83%D0%B4%D0%BE_(%D0%B3%D1%83%D1%80%D1%82))
- Муравський шлях, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту <https://www.cultura.kh.ua/ru/activities/folk-art/groups-center/908-doslidnitsko-vikonavskij-folkloristichnij-gurt-muravskij-shljah>
- Миклухо Маклай, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://www.facebook.com/MyklukhoMaklayBand/>
- Надобридень, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: [Про нас | Надобридень \(archive.org\)](https://www.facebook.com/Pro-nas-Nadobriden-ya-archiv-org/)
- Надобридень, презентаційне відео* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://www.youtube.com/watch?v=h1aLjltkgV8>
- Орелі, гурт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://retradycja.eu/uk/artysta/dzieciocy-zespol-folklorystyczny-oreli-%EF%BF%BC-ua/>
- Рись, культурно-мистецький проєкт* [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://www.youtube.com/channel/UCNvwFP6xVKpEQx9JUC30Rvw>

Серпанок, гурт [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://art.sspu.edu.ua/novyny/folklornij-gurt-serpanok>
<https://www.facebook.com/serpanok.folk>

Сільська музика, гурт [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту:
<http://muzykapolesia.net/muzyk/436/name/%D0%A1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0+%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0.html>

Стежка, гурт [online]. Отримано 14.11.2023 з сайту: <https://num.kharkiv.ua/474-ctudentskij-folklornij-ansambl-stezhka>

References

- Breslavets, H. (2014). Vykonavska rekonstruktsiia folklornoho tekstu v suchasnomu kulturnomu vymiri [Executive reconstruction of the folklore text in the modern cultural dimension]. In: R. Dzvinka, Yu. Rybak. (Edd). *Narodna muzyka Volyni ta Polissia: Zb. materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konf. do 35-richchia kafedry muzychnoho folkloru ta 200-richchia z dnia narodzhennia Oskara Kolberha* [Folk music of Volhynia and Polissia: Coll. Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference to the 35th Anniversary of the Department of Musical Folklore and the 200th Anniversary of the Birth of Oskar Kohlberg], 42–45. Rivne. (2014, October 31 – November 1). [in Ukrainian].
- Dei, O. (1980). Dosiahnennia ta perspektyvy rozvytku suchasnoi ukrainskoi folklorystyky [Achievements and prospects of the development of modern Ukrainian folkloristics]. *Narodna tvorchist ta etnografia* [Folk Art and Ethnography]. No. 6, 11–19. [in Ukrainian].
- Dobrovolska, O. (2021). *Etnografichni folklorizm u Lvovi: istoriia, suchasnyi stan ta perspektyvy* [Ethnographic Folklorism in Lviv: History, Current State and Prospects]. (Diploma thesis, Bachelor's degree). Lviv. 41 p. [in Ukrainian].
- Dovhalyuk, I., Dobryanska, L. (2021). Etnomuzykologhiia Ukrainy na zlami XX-XXI stolit (1991-2021): oseredky, pedahohika, dokumentuvannia [Ethnomusicology of Ukraine at the turn of the XX-XXI centuries (1991-2021): centers, pedagogy, documentation]. *Problemy etnomuzykologii* [Problems of Music Ethnology]. Iss. 16, 5–23. Kyiv. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2021.16.249638> [in Ukrainian].
- Dovhalyuk, I., Dobryanska, L. (2022). Etnomuzykologhiia Ukrainy na zlami XX-XXI stolit (1991-2022): nauka, vydannia, konferentsii [Ethnomusicology of Ukraine at the turn of the XX-XXI centuries (1991-2022): science, publications, conferences]. *Problemy etnomuzykologii* [Problems of Music Ethnology]. Iss. 17, 5–15. Kyiv. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2022.17.270892> [in Ukrainian].
- Hrytsa, S. (1982). Folklornyi protses u dynamitsi [Folklore process in dynamics]. *Muzyka* [Music], No. 1, 8–11. [in Ukrainian].
- Hrytsa, S. (1987). Vidrodzhennia narodnopisennykh dzherel [Revival of folk song sources]. *Narodna tvorchist ta etnografia* [Folk Art and Ethnography], No. 5, 73–75. [in Ukrainian].
- Hrytsa, S. (1988). Za kulturu muzychnoi kultury [For the culture of musical culture]. *Muzyka* [Music], No. 1, 3–4. [in Ukrainian].
- Hrytsa, S. (2002). *Transmissiia folklornoi tradytzii: Etnomuzykologichni rozvidky* [Transmission of Folklore Tradition: Ethnomusicological Explorations]. Kyiv-Ternopil: «Aston», 236 p. [in Ukrainian].
- Ivanytskyi, A. (1997). *Ukrainska muzychna folklorystyka* [Ukrainian Musical Folkloristic]. Kyiv. [in Ukrainian].
- Ivanytskyi, A. (2006). «Drevo» [«Drevo»]. In: *Ukrainska muzychna entsyklopediia* [Ukrainian Musical Encyclopedia]. Vol. 1, 653–654. Kyiv. [in Ukrainian].
- Kalenychenko, A. (2008). «Kobza» [«Kobza»]. In: *Ukrainska muzychna entsyklopediia* [Ukrainian Musical Encyclopedia]. Vol. 2, 442. Kyiv. [in Ukrainian].
- Karchova, Yu. (2016). *Ukrainske narodnopisenne vykonavstvo v profesiinii muzychnyi praktytsi ostannoii tretyni XX – pochatku XXI stolit* [Ukrainian Folk Song Performance in Professional Musical Practice of the Last Third of the 20th – Beginning of the 21st Centuries]. (Dissertation ... of candidate of arts). Kharkiv. 229 p. [in Ukrainian].
- Klymenko, I. (2019). Na pershyi yuvilei Oleksandra Tereshchenka [On the first anniversary of Oleksandr Tereshchenko]. *Problemy etnomuzykologii* [Problems of Music Ethnology]. Iss. 15, 170–172. Kyiv. [in Ukrainian].
- Klymenko, I., Shevchuk, O. (2006). «Volodar» [«Volodar»]. In: *Ukrainska muzychna entsyklopediia* [Ukrainian Musical Encyclopedia]. Vol. 1, 409. Kyiv. [in Ukrainian].
- Kotovych, S. (2022). *Stepan i Sofiia, hurt «Shchuka-Ryba»* [Stepan and Sofia, band «Pike-fish»] [online]. Zhyteli Kyieva [Residents of Kyiv]. Received on November 14, 2023 from the site: https://www.zhyteli.org/post/stepan_i_sofia_shchuka_ryba [in Ukrainian].
- Kuryshko, H. (2009). Zarodzhennia vtorynnoho vykonavstva na Rivnenshchyni [The birth of secondary performance in the Rivne region]. *Dynamika folklornoho vykonavstva: Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii do 30-richchia kafedry muzychnoho folkloru* [Dynamics of Folklore Performance: Materials of the Scientific and Practical Conference for the 30th Anniversary of the Department of Musical Folklore], 103–107. Rivne. (Rivne, February 26–27, 2009). [in Ukrainian].
- Lukaniuk, B. (2022). *Kurs muzychnoho folkloru* [Musical Folklore Course]. Book 1: Lectures. Lviv: Spolom. 512 p. [in Ukrainian].
- Lukashenko, L. (2020). *Interviu z Yevhenom Yefremovym* [Interview with Yevhen Yefremov] [typescript]. [in Ukrainian].
- Lukashenko, L. (2021). *Interviu z hurtom «Rodovid»* [Interview with the Band «Rodovid»] [typescript]. [in Ukrainian].
- Lukashenko, L. (2023). Revival folk performance in the modern culture of Ukraine (from the late 1970s to the present). *4th Symposium of the ICTM Study Group on Music and Dance of the Slavic World*, 23. Prague. [in English].
- Marchuk, L. (2017). 30-richnyi yuvilei vidsviatkuvav rivnenskyi folklornyi ansambl «Dzherelo» [Rivne folklore ensemble «Zherelo» celebrated its 30th anniversary] [online] RvNews. Vsi novyny Rivnenshchyny [RvNews. All news of Rivne region]. Received on November 14, 2023 from the site: <https://rvnews.rv.ua/post/view/30-richniy-yuviley-vidsviatkuvav-rivnens-kiy-fol-klorniy-ansambl-dzherelo-> [in Ukrainian].
- Osadcha, V. (2009). Formy vykonavskoho vtilennia narodnopisennoi tradytzii a navchalnykh zakladakh Kharkova [Forms of performing the folk song tradition in Kharkov educational institutions]. *Dynamika folklornoho vykonavstva: Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii do 30-richchia kafedry muzychnoho folkloru* [Dynamics of Folklore Performance: Materials of the Scientific and Practical Conference for the 30th Anniversary of the Department of Musical Folklore], 79–81. Rivne. (2009, February 26–27). [in Ukrainian].
- Osadcha, V. (2014). Profesiina pidhotovka spivakiv narodnoho spriamuvannia na metodolohichnii osnovi ukrainskoi etnomuzykologii [Professional training of folk singers on the methodological basis of Ukrainian ethnomusicology]. In: R. Dzvinka, Yu. Rybak. (Edd). *Narodna muzyka Volyni ta Polissia: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii do 35-richchia kafedry muzychnoho folkloru ta 200-richchia z dnia narodzhennia Oskara Kolberha* [Folk Music of Volhynia and

- Polissia: Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference for the 35th Anniversary of the Department of Musical Folklore and the 200th Anniversary of the Birth of Oscar Kolberg*], p. 13–22. Rivne. (Rivne, October 31 – November 1). [in Ukrainian].
- Pelina, H. (2019). Kyivskomu folklorному hurtu Drevo – 40! [Kyiv folk group Drevo – 40!]. *Problemy etnomuzykologii [Problems of Music Ethnology]*. Iss. 14, 173. Kyiv. [in Ukrainian].
- Putylov, V. (1980). Folklorna spadshchyna slovian: teoretychni aspekty i metody vyvchennia [The folklore heritage of the Slavs: theoretical aspects and methods of study]. *Narodna tvorchist ta etnografiia [Folk Art and Ethnography]*. No. 5, 11–16.
- Rybak, Yu. (2017). Folklorni materialy u fondakh kafedry muzychnoho folkloru Rivnenskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu [Folklore materials in the funds of the Musical folklore department at Rivne state humanitarian university]. *Visnyk Lvivskoho universytetu [The Bulletin of Lviv University]*. Iss. 66, 106–114. Lviv. [in Ukrainian].
- Sadovenko, S. (2016). Folklorizm yak yavyshe khudozhnoi kultury [Folklorism as a phenomenon of artistic culture]. *Kulturolohična dumka [Cultural Thought]*. No. 10, 68–75. [online]. Received on November 14, 2023 from the site: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD10_Sadovenko.pdf [in Ukrainian].
- Shevchenko, N. (2015). *Syntezy spivatskykh maner v ukrainskii muzytsi kintsia XX – pochatku XXI stolit [Synthesis of Singing Manners in Ukrainian Music of the Late 20th and Early 21st Centuries]*. (Dissertation ... of candidate of arts). Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].
- Shevchuk, O. (2006). Ansambli nauko-ethnografichni [Scientific and ethnographic ensembles]. *Ukrainska muzychna entsyklopediia [Ukrainian Musical Encyclopedia]*. Vol. 1, 69–70. Kyiv. [in Ukrainian].
- Shevchuk, O. (2018). Materialy do doslidzhennia polsko-ukrainskykh zviazku (folklorystyka, etnomuzykologhiia) [Materials for the study of Polish-Ukrainian relations (folklore study, ethnomusicology)]. *Problemy etnomuzykologii [Problems of Music Ethnology]*. Iss. 13, 7–57. Kyiv. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2018.13.145663> [in Ukrainian].
- Sinelnikova, V., Sinelnikov, I. (2021). Suchasna ukrainska folklorystyka: metody i formy mystetskoï diialnosti (praktychnyi aspekt) [Modern Ukrainian folkloristics: methods and forms of artistic activity (practical aspect)]. In: *Suchasne ukrainske muzykoznavstvo: vid muzychnykh artefaktiv do humanistychnykh universalii: Kolektyvna monografiia [Modern Ukrainian Musicology: from Musical Artifacts to Humanistic Universals: Collective monograph]*, p. 374–395. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-072-8-19> [in Ukrainian].
- Skachenko, O., Sinelnikova, V., Tkachenko, V. (Comp.). (2013). *Obiednani liuboviu do ukrainskoi pisni: Biobibliografichni pokazh-chyk. 2 vydannia, pereroblene ta dopovnene [United by love for Ukrainian song: Bio-bibliographic index. 2nd edition, revised and supplemented]*. Kyiv. 244 p. [online] Retrieved on November 14, 2023 from the site: <https://docplayer.net/60967142-Seriya-znamenni-dati-kuukim-ob-iednani-lyubov-yu-do-ukrayinskoyi-pisni.html> [in Ukrainian].
- Skazhenyk, M. (2022). Hurt «Drevo» ta yoho «parostky»: folklorystychni spivochi hurty Kyieva (henealohiia) [The group «Drevo» and its «sprouts»: folklore singing groups of Kyiv (genealogy)]. *Shosta mizhnarodna nauko-praktychna konferentsiia «Ukraina. Yevropa. Svit. Istorii ta imena v kulturno-mystetskykh refleksiiakh». Sektsiia etnomuzykologii [The sixth international scientific and practical conference «Ukraine. Europe. World. History and names in cultural and artistic reflections». Section of ethnomusicology]* [online video]. LEK LEK Kyivska Laboratoriia etnomuzykologii [LEK LEK Kyiv Laboratory of Ethnomusicology]. Youtube. Retrieved on November 14, 2023 from the site: <https://youtu.be/ul4ZRfK5sCM> [in Ukrainian].
- Skrypnyk, H. (Ed.). (2006–2023). *Ukrainska muzychna entsyklopediia [Ukrainian Musical Encyclopedia]*. In the 6th volumes. Kyiv: IMFE named after M. Rylskiy. [in Ukrainian].
- Šmidchens, G. (1999). Folklorism Revisited. *Journal of Folklore Research*. Vol. 36. No. 1 (Jan. –Apr., 1999), 51–70. [in English].
- Tereshchenko, O. (2021). Zbyratskyi dorobok Niny Kerimovoi [Collector's works of Nina Kerimova]. *Problemy etnomuzykologii [Problems of Music Ethnology]*. Iss. 16, 24–41. Kyiv. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2021.16.249642> [in Ukrainian].
- Yefremov, Ye., Ponomarenko, V. (1989). Doslidzhennya lokalnoyi narodnopisennoyi tradytsiyi yak osnova diyalnosti vtorynnoho folklorneho ansamblyu [Investigation of the Local Folk Tradition as a Basis for the Activity of the Secondary Folk Ensemble]. *Ukrainske muzykoznavstvo [Ukrainian Musicology]*. Iss. 24, 5–16. Kyiv. [in Ukrainian].
- Zaitseva, I. (2023). «Myttsi Kirovohradshchyny»: u Kropyvnytskomu startuvav kontsertnyi proiekt [«Artists of Kirovohrad region»: a concert project started in Kropyvnytskyi] [online]. Hrechka. Informatsiyni portal Kirovohradshchyny [Buckwheat. Information portal of Kirovohrad region]. Retrieved on November 14, 2023 from the site: <https://gre4ka.info/suspilstvo/73829-mytsi-kirovohradshchyny-u-kropyvnytskomu-startuvav-kontsertnyi-proiekt-foto/> [in Ukrainian].
- Zhuzha, K. (2013). Hurt «Ladovitsi»: 20 rokiv na storozhi pisennykh tradytsii Podillia [«Ladovitsi» band: 20 years of guardianship of the singing traditions of Podillia] [online]. Novyny Khmelnytskoho «E» [News of Khmelnytskyi «E»]. Retrieved on November 14, 2023 from the site: <https://ye.ua/suspilstvo/12500-Gurt-Ladovici-20-rokiv-na-storozhi-pisennykh-tradycii-Podillya-Unikalnyi-folkloriy-gurt.html> [in Ukrainian].
- Z istorii «Dreva» [From the story of «Drevo»] [online]. Drevo. Received on November 14, 2023 from the site: <https://drevo.etnoua.info/vse/z-istorii-dreva/> [in Ukrainian].

Larisa Lukashenko

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5402-4177>

PhD, scientific fellow of the Research Scientific Laboratory of Musical Ethnology, associate professor of the Department of Musical Folkloristics at the Lviv National Music Academy named after M. Lysenko, Ostap Nyzhankivsky str., 5, 79000, Lviv
Тел.: +380996534110; e-mail: larysa.lukashenko@gmail.com

REVIVAL FOLK PERFORMANCE IN UKRAINE: ORIGIN, PROGRESS, ACHIEVEMENTS (FROM THE LATE 1970s TO THE PRESENT)

The development of the new history of Ukraine contributes to the fact that the using of folklore in various directions of modern culture (a process generally called folklorism) is constantly in an upward direction. In recent decades, there has been a growing public interest to folk music and revival folk performance as well.

Although the history of Ukrainian reconstructive performance dates back to more than four decades, it remains almost unexplored, which justifies the relevance and scientific novelty of the proposed study. This is partly due to the fact that the scientific definition and demarcation of various phenomena of musical folklorism (and, accordingly, the targeted research interest in this subject) began to appear in Ukraine only in the 1980s.

In spite of the fact that the history of Ukrainian revival folk performance spans nearly a half a century, the topic remains practically unexplored, which contributes to the relevance and scientific novelty of the proposed study. A scientific definition and demarcation of various phenomena of folklorism began to appear only in the 1980s (during the Soviet period the term folklorism was not popular).

The purpose of the proposed study is to highlight the preconditions, the history of origin, development, directions, as well as achievements and prospects of modern Ukrainian reconstructive performance. In the process of achieving this goal, the following tasks were set and completed. The historical and contextual preconditions for the emergence of the reconstructive performance and the state of research on the topic were analysed. The history of the emergence and activity of scientific and ethnographic groups, within the context of activity centres, has been traced and described. An attempt was made to analyse the historical and sociological aspects of the phenomenon under study and to determine the prospects for its development. For this purpose, factographic, factual, analytical, synchronistic and diachronic comparative methods are used. This base makes it possible to reveal continuity, mutual dependence, and also to predict probable future perspectives and directions of development of the phenomenon under study.

A phenomenon of a modern Ukrainian revival performance began in the late 1970s because of the activity of the Kyiv folk ensemble “Drevo” (“Tree”). It was primarily due to the activation of fieldwork and big passion for traditional singing among scientists. This initiative was soon picked up and therefore vocal, instrumental, and mixed folk reconstructive ensembles began to appear in some cities of Ukraine: “Muravskyi Shliakh” (Kharkiv) and “Rodovid” (Lviv). The ensemble “Nadobryden” (Kyiv) became the first reconstructive band of instrumental music. Thus, the activities of these several groups formed the stage of the origin and formation of Ukrainian revival performance, which lasted from the late 1970s until the mid-1990s.

The “Drevo” ensemble is to be considered the founder of the revival authentic performance tradition, as well as it became an inspiration and example to follow for a number of ensembles of the younger generation emerging from the mid-90s. These are such ensembles as: “Hilka”, “Bozhychi”, “Volodar”, “Buttia”, etc.

Another revival performance direction concerns educational and extracurricular institutions, where folk performance is studied and children’s and youth folk singing ensembles are organized. Among them Rivne State Humanities University is to be mentioned, where in the late 1970s and early 1980s folk ensembles “Horyna” and “Dzherelo” were formed. Other high educational institutions are Kyiv National University of Culture and Arts (“Kralytsia”) and Kharkiv State Academy of Culture (“Kupalonka”, “Gorlytsia” etc.).

During the last decade, the public associations such as “Rys”, “Hurba” and dance association “Dryg” became the successors of the movement in a more interactive direction. Members of folk ensembles and associations organize workshops, including performing rituals, singing, dancing, etc. and create another cultivation area of folk music traditions.

Key words: Ukrainian musical culture, history of ethnomusicology, musical folklorism, reconstructive performance, scientific and ethnographic ensembles and associations.